

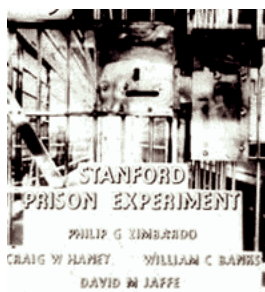
Jméno:

Kombinace studia:

Předmět: ☐ PSY107 ☐ PSY108 ☒ PSY707 ☐ PSY708

e-mail:

Stanfordský vězeňský experiment

Stanfordský vězeňský experiment byl uskutečněn Prof. Philipem G. Zimbardem (1973, 2000) v srpnu roku 1971. Jeho účelem bylo prostudovat důsledky odosobnění, dehumanizace a anonymního prostředí spojeného s náhodně přiřazenými rolemi dozorců a vězňů na lidské chování v kontrolovaných experimentálních podmínkách a jednak prokázat v návaznosti na práce Stanleyho Milgrama vliv určitého druhu situace na chování bez ohledu na individuální dispozice, a to i v případě, kde se nevyskytuje přímý donucovací tlak ze strany nějaké vnější autority¹.

Základní otázka, na kterou se tento experiment snaží odpovědět, by teda mohla znít. *Spočívá na mnoha případech zdokumentované brutální chování dozorců ve vězeňských zařízeních především v nich samých a jejich individuálních dispozicích, nebo spíše ve struktuře celého systému a situacích, jenž produkuje?*

Účelem této práce je tedy z hlediska sociální psychologie popsat samotný experiment a jeho průběh, včetně zhodnocení závěrů a navíc nabídnout model umožňující lépe pochopit základní dynamiku chování účastníků experimentu.

Popis a průběh experimentu

Samotný experiment proběhl v létě roku 1971 ve Stanfordu. V lokálních novinách vyšel inzerát, který hledal placené dobrovolníky (\$15/den, muži) cca pro 1 až 2 týdny pro zkoumání psychologických důsledků rolí vězňů a dozorců v simulovaném vězení.

Na inzerát se přihlásilo 75 zájemců, z nichž bylo po úvodních testech a individuálních pohovorech vybráno 24 jedinců, kteří byli posouzeni z hlediska psychického i fyzického jako nejstabilnější a nejzralejší. Převážně se jednalo o normální a zdravé vysokoškoláky mužského pohlaví, ze střední socio-ekonomické třídy a bělochy (s

¹ Jsou známy především experimenty Stanleyho Milgrama týkající se poslušnosti, kdy nezasvěcená pokusná osoba měla žáka, jenž se údajně dopustil chyby, potrestat buď silnějším nebo slabším elektrickým šokem, než jaký by vyměřila sobě. Přičemž „ve většině případů existuje významný rozdíl mezi silou šoku, který pokusná osoba uštědřila druhým, a onou, kterou by byla ochotna sama přijmout jako zkušební šok“ (cit. dle Benesch, 2001). Pokusná osoba sice sama určovala výši trestu, nicméně samotný trest měl původ ve vnější autoritě – výzkumníkovi.

výjimkou jednoho orientálce). Navzájem se mezi sebou neznali, na což byl kladen důraz z důvodu, aby předchozí vzorce chování nemohly ovlivňovat průběh samotného experimentu. Před samotným započítím experimentu ještě všichni zúčastnění vyplnili podrobnější psychologické testy, jejichž výsledky však byly kvůli možnému ovlivnění vyhodnoceny až po ukončení experimentu.

Na základě náhodné volby byli rozděleni do dvou stejně velkých skupin, kdy jednom byla přiřazena role vězňů a druhým role dozorců. Ze 24 vybraných se nakonec experimentu zúčastnilo 10 vězňů a 11 dozorců.

Aby podmínky co nejvíce odpovídaly skutečnému vězení, pro účely experimentu byla stavebně upravena část sklepních místností a cca 10 m chodby v budově University ve Stanfordu. Chodba byla přepažena, z jedné strany byl jediný vstup do vězení a z druhé strany bylo malé pozorovací okno.

Po jedné straně chodby byly tři laboratorní místnosti (2 x 3 m) upraveny na cely (byl odstraněn nábytek, vyměněny dveře za černě natřené ocelové a umístěny 3 postele s matracemi). Oproti nim byla z malé neosvětlené komory (0,6 x 0,6 x 2,1 m) vytvořena samotka. Toalety a umývárna pro vězně byly umístěny mimo tyto prostory, vězni do nich chodili hromadně v určených časových intervalech.

Pro dozorce byla ještě připraveny ubikace, dále ložnice pro správce + ředitele věznice a místnost pro provádění pohovorů a psychologické testování. Prostory vězení (cely, chodba) byly sledovány skrytými mikrofony, skrz pozorovací okénko na jedné straně chodby bylo možné pořizovat videozáznam a pozorovat dění ve věznici.

Do připravených cel byli umístěni vězni po třech a zůstávali v prostoru věznice 24 hodin denně (1 byl jako náhradník doma a byl připraven na zavolání nastoupit). Dozorci pracovali po třech na osmihodinové směny, mimo tuto dobu žili jako obvykle. Dva dozorcí navíc byli připraveni na zavolání přijet.

Před započítím bylo všem řečeno, že na základě náhody jim budou přiděleny role dozorců nebo vězňů a budou zaplacení částkou \$15 za den experimentu. Všichni podepsali písemnou smlouvu, která garantovala minimální adekvátní přiděly jídla, oblečení, přístřeší, zdravotní péči a následnou mzdu výměnou za hraní role v experimentu. Explicitně ve smlouvě bylo také stanoveno, že ti, jenž budou v roli vězňů, by měli očekávat zásah do svého soukromí a porušení svých občanských práv, s vyloučením fyzického týrání.

Dozorci pak uskutečnili spolu se správcem (jeden ze spoluorganizátorů experimentu – student David Jaffe) a ředitelem (Prof. Philip Zimbardo) informativní schůzku, kde jim bylo řečeno, že „chceme zkusit nasimulovat vězeňské prostředí v hranicích, jenž jsou dány pragmatickými a etickými zřeteli“ a „jejich úkolem je udržet rozumnou úroveň pořádku ve vězení, jenž je nutná pro jeho efektivní fungování“ (Zimbardo, 1973).

Sami si poté stanovili pravidla pro vězně, která byla následující (uvádím je vzhledem k tomu, že velmi dobře ilustrují některé podstatné faktory nutné pro lepší pochopení situace):

1. Vězni musí zůstat potichu v době odpočinku, po zhasnutí světel, během jídel a kdykoliv jsou mimo prostory věznice.
2. Vězni musí jíst pouze v čase k tomu určenému.

3. Vězni se musí účastnit všech aktivit ve vězení.
4. Vězni musí udržovat neustálý pořádek na celách. Postel musí být ustlaná, osobní majetek musí být čistý a uspořádaný, podlaha musí být bez poskvrny.
5. Vězni nesmí s ničím hýbat, poškozovat zdi, strop, okna, dveře ani žádný jiný majetek věznice.
6. Vězni nesmí nikdy ovlivňovat osvětlení v cele.
7. Vězni musí oslovovat jeden druhého pouze číslem.
8. Vězni musí oslovovat dozorce „Mr. Correctional Officer“ a správce „Mr. Chief Correctional Officer“.
9. Vězni nikdy nesmí o svých podmínkách mluvit jako o „experimentu“, či „simulaci“. Jsou ve vězení, dokud nebudou propuštěni na podmínku.
10. Vězňům bude povoleno 5 minut na toaletu. Žádnému vězni nebude dovolena návštěva toalety během jedné hodiny po poslední naplánované návštěvě.
11. Kouření je privilegium. Bude povoleno po jídle či dle úsudku dozorce. Vězni nesmí kouřit na celách. Porušení tohoto privilegia bude potrestáno jeho trvalým odebráním.
12. Pošta je privilegium. Všechna pošta dovnitř i ven z vězení bude prohlížena a cenzurována.
13. Návštěva je privilegium. Vězni, jimž je návštěva povolena, se s ní musí sejít ve dveřích z prostor vězení. Na návštěvu bude dohlížet dozorce, který ji dle svého uvážení může ukončit.
14. Všichni vězni v celách vstanou při příchodu správce, ředitele věznice a jakéhokoliv návštěvníka do prostoru věznice. Vyčkají, dokud nedostanou příkaz, aby si sedli a pokračovali ve své činnosti.
15. Vězni musí uposlechnout všechny příkazy dané dozorcí. Příkaz dozorce má přednost před jakýmkoliv písemným příkazem. Příkaz správce má přednost před jakýmkoliv příkaz dozorce nebo písemným příkazem. Nejvyšší přednost mají příkazy ředitele věznice.
16. Vězni musí jakékoliv porušení pravidel nahlásit dozorcí.
17. Neuposlechnutí jakéhokoliv z výše uvedených pravidel bude trestáno.

Aby byla posílena anonymita, obě skupiny dostaly uniformy. Dozorci měli khaki košile a kalhoty, píšťalku kolem krku, dřevěný obušek (pouze pro symboliku) a zrcadlové sluneční brýle. Vězni byli oblečeni do haleny (měla podporovat zženštění, které je ve věznicích obvyklé), která měla vepředu a vzadu našité číslo, neměli žádné spodní prádlo, na jednom kotníku měli řetěz (měl je upomínat i ve spaní, že jsou vězni), na nohy dostali gumové sandály a na hlavu čepici z punčochy (náhražka ostříhání dohola).

Vězňům nebyly povoleny žádné osobní věci, jediné, co mohli mít, byly základní hygienické potřeby (mýdlo, ručník, zubní kartáček).

Pro budoucí vězně začal experiment překvapivě veřejným zatčením u nich doma a obviněním z krádeže. To bylo provedeno ve spolupráci s místní policií. Vězni byli odvezeni na policejní stanici, kde jim byly sejmuty otisky prstů, byli vyfoceni a umístěni do vazebních cel. Policisté byli vážní a neodpovídali na žádné dotazy, které se týkaly

spojitosti s experimentem. Každý z vězňů byl poté samostatně převezzen se zavázanýma očima do experimentálního vězení.

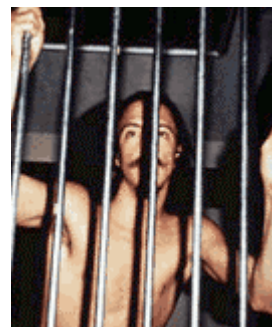
Po příjezdu do vězení byl každý z vězňů vyslečen do naha, odvšiven (nastříkán deodorantem) a přinucen čekat nahý na chodbě vězení na oblečení a přidělené identifikační číslo. Po vyfocení byl dále každý vězeň odveden na celu a bylo mu přikázáno, aby zůstal zticha. Jakmile byli všichni na celách, správce přečetl vězňům pravidla, která se měli naučit nazpaměť.

Ve 2:30 v noci byli vězni poprvé vzbuzeni kvůli přepočítání. To mělo sloužit jednak proto, aby si vězni zapamatovali svá čísla, a jednak kvůli demonstraci převahy dozorců nad vězni. Ze začátku vězni přepočítávání nebrali příliš vážně a dozorci neměli zkušenosti s jejich ovládáním, nicméně postupem času se situace stávala více konfliktní, jakmile dozorci začali svou autoritu více prosazovat pomocí různých trestů – například kliků.

První den proběhl bez jakéhokoli názaku incidentu.

O to větší bylo překvapení, když druhý den začal vzbouřením vězňů, kteří si sundali čepice, strhli identifikační čísla a zabarikádovali se pomocí postelí v celách. Dozorcům byla ponechána volnost v tom, jakým způsobem budou situaci řešit. Ti se rozhodli potlačit vězně silou – noční směna zůstala dobrovolně přesčas, povolali posily (dozorce, kteří čekali na telefonu) a pomocí hasících přístrojů (které byly ve vězení umístěny paradoxně na ochranu v případě vypuknutí požáru) přemohli vězně v jednotlivých celách, vysvlékli je do naha, postele vytáhli ven a vězně začali trýznit a zastrašovat.

Vzbouřenci sice byli potlačeni, ale pouze krátkodobě. Aby nebylo třeba trvale vázat víc než tři na směnu, rozhodli se dozorci postupovat podle zásady „rozděl a panuj“, tedy zasít vzájemnou nedůvěru mezi vězně a oslabit jejich solidaritu. Udělali to tak, že z jedné cely udělali celu privilegovanou, kde vrátili postele a třem vězňům, kteří se rebélie účastnili ze všech nejméně, vrátili uniformy, umožnili jim umýt se a vyčistit si zuby a dali jim lepší jídlo na rozdíl od ostatních vězňů, kterým jídlo nebylo dáno vůbec. Zhruba po půl denním pobytu vězně prohodili, aby je zmátli.

Vedlejším efektem vzbouření byl nárůst solidarity mezi dozorci a stupňování jejich nenávisti a agresivity vůči vězňům. Téměř ze všeho, včetně jídla a vyměšování, se stalo privilegium a záleželo to plně na libovůli dozorců.

Po 36 hodinách od začátku experimentu se u jednoho z vězňů (#8612) začaly projevovat příznaky patologického chování – nesouvislost v myšlení a záchvaty pláče a zuřivosti. Vězeň byl vyslechnut, přičemž poradce, který byl sám dlouhá léta vězněm, při té příležitosti obvinil vězně ze zbabělosti a slabošství. Před odesláním zpět na celu bylo tomuto vězni nabídnuto, že bude mít od dozorců pokoj výměnou za informátorskou činnost. Během následujícího přepočítávání pak ostatním vězňům řekl, že nikdo nemůže skončit a odejít, což ještě

prohloubilo identifikaci s rolemi. Nakonec musel být po dalších záchvatech v noci propuštěn a byl místo něj povolán náhradník.

Další den byl návštěvní. Rodiče a přátelé mohli navštívit vězně, proto bylo vězňům umožněno, aby se umyli a oholili. Bylo důsledně řízeno to, aby se i návštěvníci dostali pod kontrolu situace – museli projít administrativními opatřeními, čekat půl hodiny a měli na setkání čas omezený na 10 minut. Všichni se tomuto režimu přizpůsobili.

Někteří z rodičů se po shlédnutí svého syna dožadovali osobního setkání s ředitelem, aby v rámci systému vymohli pro svého syna nějaké zlepšení. V tom případě ředitel přehodil otázku ze situace k jejich synovi – „Děje se s ním něco? Nespí snad dobře?“ a směrem k otci „Myslíte si, že to váš syn nezvládne?“ Všichni poté odpověděli, že samozřejmě jejich syn to zvládne a zanechali dalšího úsilí.

Dalším, čemu museli dozorcí čelit, byla fáma, že propuštěný vězeň #8612 naplánoval útěk pro ostatní vězně. Všichni byli natolik pohlceni svými rolemi (včetně výzkumníků), že vymýšleli, jak vězení zajistí takovým způsobem, aby se útěk nepodařil. Umístili informátora na celu, kde byl předtím vězeň #8612 a po odchodu návštěvníků svázané vězně se zavázanýma očima odvedli mimo prostory vězení. V případě, že by se „osvoboditelé“ objevili, bylo by jim řečeno, že experiment byl ukončen a všichni už jsou doma.

Posléze se ukázalo, že fáma byla pouze fáma. Po celodenním úsilí, opatřeních a všem okolo se ukázalo, že to bylo naprosto zbytečné – „za to někdo zaplatí“. Tím někým byli samozřejmě vězni, jejichž šikanování se tak ještě zostřilo.

V tomto momentu byl do experimentu zapojen katolický kněz, který dříve působil jako kaplan ve vězení. Ten měl ověřit, nakolik je navozená situace realistická. Kněz mluvil individuálně s každým vězněm, mimo jednoho. Zajímavé je, že polovina se mu představila ne svým jménem, ale přiděleným číslem. Když se jich zeptal, jak si myslí, že se z vězení dostanou, většina z nich odpověděla značně zmateně – nabídl se tedy, že se spojí s jejich rodiči a přivede právníka, jestliže si to přejí. Někteří z vězňů s tím souhlasili.

Jediný, kdo s knězem nemluvil, byl vězeň #819, kterému bylo špatně, odmítal jídlo a chtěl raději vidět lékaře než kněze. Byl odveden k řediteli, aby se zjistilo, jaký typ lékaře je třeba. V tom okamžiku se zhroutil a začal hystericky plakat, stejně jako ti, co byli propuštěni dříve.

Mezitím jeden z dozorců uspořádal vězně do řady a nechal je nahlas asi tucetkrát křičet: „Vězeň #819 je špatný vězeň. Kvůli tomu je moje cela chlívek.“ Když to vězeň #819 zaslechl, chtěl se i přes svoji nemoc vrátit zpátky, aby dokázal, že není špatný vězeň.

Teprve poté, co byl osloven svým vlastním jménem a bylo poukázáno na to, že jde pouze o experiment, se trochu vzpamatoval („jako by se vzbudil z noční můry“) a byl schopen vězení opustit.

Další den ta část vězňů, která si myslela, že má dostatečný důvod pro žádost o podmíněčné propuštění, mohla předstoupit před příslušnou komisi. Jejím předsedou byl onen poradce, který sám strávil ve vězení mnoho let a podobná komise 16x jeho žádost zamítla. Když se vězňů členové komise zeptali, jestli by obětovali peníze, které si doteď vydělali ve vězení, za podmíněné propuštění, většina z nich souhlasila. Poté, když jim bylo řečeno, aby se vrátili do svých cel než komise rozhodne, všichni bez váhání a rezignovaně uposlechli, ačkoliv by stejného efektu dosáhli i tím, že by svou účast na experimentu okamžitě ukončili – natolik byli zajati v rolích a své naučené bezmocnosti.

Nakonec se objevil ještě jeden čin vzpoury. Vězeň #416, který byl původně náhradník a do experimentu se dostal po odchodu #8612, odmítal přijímat potravu a držel na protest hladovku. Důvodem bylo sdělení od ostatních vězňů, že nemůže skončit, protože je to reálné vězení. Tím, že nebyl v experimentu od začátku a nezažil eskalaci, viděl situaci jinak, než ostatní vězni. Dozorci na tuto situaci reagovali tak, že ho zavřeli na samotku na tři hodiny (na začátku si dozorci stanovili limit pro pobyt vězně na samotce na 1 hodinu). Vězeň #416 poté stále vzdoroval – i když se tak mohl stát pro ostatní vězně hrdinou, všichni ho považovali za buřiče. Když jim tedy dal jeden z dozorců na výběr, jestli se vzdají své pokrývky, nebo vězeň #416 zůstane celou noc na samotce, většina z nich se své pokrývky nebyla ochotná vzdát. Na zásah vedení byl pak vězeň #416 během noci vrácen na svou celu.

Šestý den byl experiment zastaven. Důvodů bylo několik – z videozáznamů se zjistilo, že v noci, kdy si dozorci myslí, že nejsou sledováni, značně eskaluje týrání vězňů. Druhým byla intervence Christiny Maslachové, která se začala účastnit experimentu až v této fázi a díky odstupu byla schopná objektivněji vnímat sílu celé situace, než ostatní zainteresovaní od samého počátku.

Typy dozorců

Mezi dozorci se vyvinuly tři zhruba stejně velké skupiny. V první skupině byli dozorci, kteří byli označováni jako tvrdí, ale féroví – přesně dodržovali pravidla. Ve druhé skupině byli „dobří chlapíci“, kteří vězně nikdy netrestali a občas jim něčím ulehčili. Ve třetí skupině byli dozorci, jenž se projevovali obzvláště hrubě, byli značně vynalézaví v různých formách trestání a ponižování vězňů.

Je zajímavé, že často mezi nimi byli muži, které ostatní označují jako pohledné. V tomto případě vynikal jeden, který byl přezdíván „John Wayne“ pro své napodobování stylu divokého západu – dokonce si některé věci trénoval doma před zrcadlem. V této souvislosti se nabízejí zajímavé paralely se situací v koncentračních táborech během II. světové války – například nechvalně proslulý Anthon Malloth z Terezína byl přezdíván „Schöner Toni“ a podobně tomu bylo i jinde.

Bylo by tedy zajímavé ověřit hypotézu, nakolik má v tomto případě vztah fyzický zjev a chování v podobných podmínkách v malé sociální skupině. Je možné, že vzhledem k podstatě systému směřující k eskalaci, na

začátku ve skupině lépe postavení jedinci (kvůli vzhledu) jsou situací a svým vnímaným postavením tlačeni k tomu, aby to stále silněji potvrzovali svým chováním.

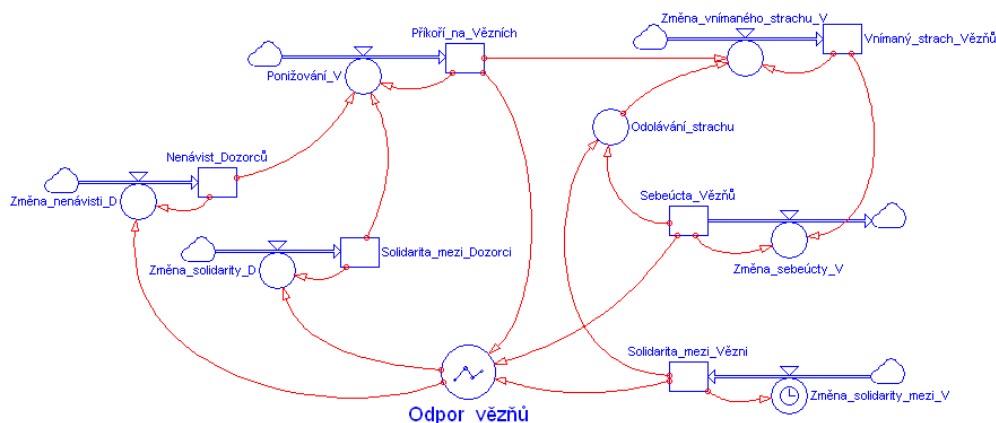
Strategie zvládání situace vězni

Po potlačení odporu a rozbití jejich skupinové soudržnosti řešili vězni situaci v podstatě dvěma základními způsoby. Prvním z nich bylo emocionální zhroucení 4 vězňů, nebo v jednom případě psychosomatické onemocnění (vyrážka po celém těle). Druhým způsobem bylo stát se „dobrým vězněm“ – doslovně plnit všechny příkazy, které dozorcí vydají.

Zajímavé je, že se potvrdilo i přísloví „strach má velké oči“. Všichni vězni vnímali dozorce jako větší, než ve skutečnosti byli.

Model „Stanfordského vězeňského experimentu“

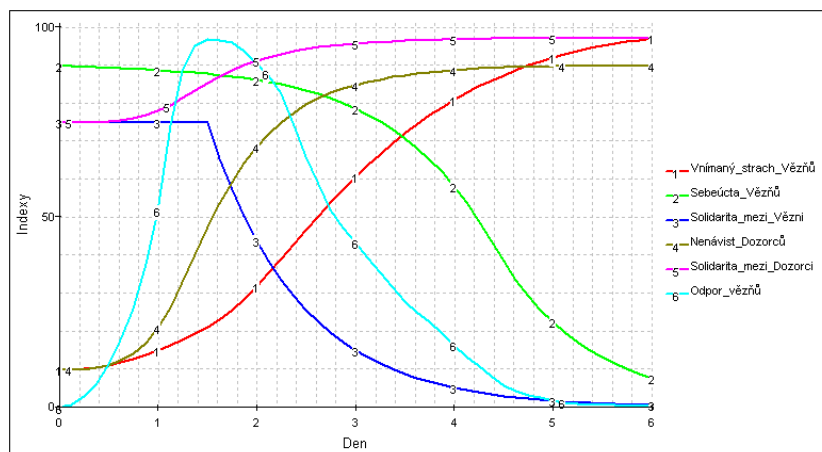
Vzhledem k tomu, že z etického hlediska je znovuuuskutečnění podobného experimentu minimálně pochybné, jednou z možností, jak otestovat další možné scénáře vývoje, je vytvoření modelu a simulování jeho výsledků na počítači. V tomto případě se o to pokusím a představím vlastní systémově dynamický model Stanfordského vězeňského experimentu v softwarovém nástroji Powersim.

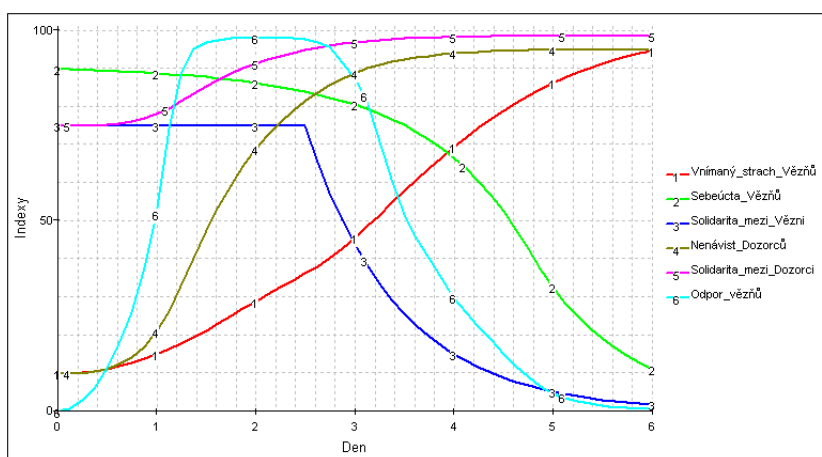
Systémově dynamický model Stanfordského vězeňského experimentu

Pokud máme modelovat dynamický vývoj podobného systému, je třeba se zamyslet nad zpětnovazebními mechanismy, které v systému působí. V našem případě by se daly zhruba popsat následovně:

- na začátku je nenávist dozorců vůči vězňům nízká, vlivem odporu vězňů postupně roste,
- stejně tak solidarita dozorců mezi sebou roste v závislosti na projeveném odporu vězňů,
- čím vyšší je nenávist dozorců vůči vězňům a vzájemná solidarita vězňů, tím víc mají dozorcí tendenci utlačovat vězně,
- vyšší příkoří páchané na vězních způsobuje zesilování strachu vězňů, naopak zvyšování strachu je oslabováno vlastní sebeúctou vězňů a solidaritou mezi vězni,
- strach postupně oslabuje sebeúctu,
- pokud je oslabena solidarita mezi vězni – v našem případě zásahem dozorců v 1,5 dne, má to vliv na odolávání strachu a zároveň i na odpor vězňů.

Graf průběhu simulace, který odpovídá průběhu experimentu

Scénář se zákrokem „rozděl a panuj“ o den později

Pomocí modelu, i když hodně obecného, lze alespoň rámcově testovat scénáře potenciálního vývoje za různých změnných okolností. Důležité ovšem je, že *systém tohoto typu má tendenci dostávat se dříve či později do obdobné dynamické rovnováhy, jako byla ta nastíněná experimentem*. Neexistuje tedy nějaké jednoduché technické řešení problémů, které jsou s ním spojené.

Závěr

Stanfordský vězeňský experiment ukázal jednoznačně patologii a eskalaci zneužívání moci nad druhými a sílu, kterou vládne situace a role nad jednotlivci a jejich individuálními charakteristikami. Vliv situace byl natolik silný, že zúžil paletu možného chování zúčastněných i v případech, kdy reálně měli víc možností, které pro ně byly zároveň výhodnější. Na otázku položenou na začátku lze tedy odpovědět, že v tomto případě brutální chování dozorců je do značné míry vyprovokováno systémem samotným.

Otázkou je, nakolik je možné reálně změnit situační vliv a vězeňské instituce, aby se patologické jevy omezily. Na základě uvedeného modelu lze říci, že obdobný systém bude pravděpodobně vždy směřovat k dynamické rovnováze, kterou patologické chování provází a možnosti pozitivního vývoje spočívají pouze v nějaké formě omezování nenávisti dozorců vůči vězňům a podporování sebeúcty vězňů.

Zdroje

Zdroj ilustračních obrázků: The Stanford Prison Experiment. Retrieved 14. 4. 2004 from <http://www.prisonexp.org/>

Benesch, Hellmuth (2001). Encyklopedický atlas psychologie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

The Stanford Prison Experiment. Retrieved 14. 4. 2004 from <http://www.prisonexp.org/>

Zimbardo, P. G, Haney, C., & Banks, C. (1973). A Study of Prisoners and Guards in a Simulated Prison. In Naval Research Reviews. Retrieved 14. 4. 2004 from [http://www.zimbardo.com/downloads/1973 A Study of Prisoners and Guards, Naval Research Reviews.pdf](http://www.zimbardo.com/downloads/1973%20A%20Study%20of%20Prisoners%20and%20Guards,%20Naval%20Research%20Reviews.pdf)

Zimbardo, P. G., Maslach, C., & Haney, C. (2000). Reflections on the Stanford Prison Experiment: Genesis, transformations, consequences. In T. Blass (Ed.). Obedience to authority: Current Perspectives on the Milgram paradigm (pp.193-237). Mahwah, N.J.: Erlbaum. Retrieved 14. 4. 2004 from <http://www.prisonexp.org/pdf/blass.pdf>.

Závěr

Práce velmi detailně a důsledně shrnuje Standfordský experiment, chybí ovšem odkazy na literaturu v textu a dále detailnější analýza psychologických procesů, které se během experimentu odehrály.

Celkově je práce nadprůměrná, ovšem chybí více psychologických otázek. Vytvoření modelu a grafu je velmi cenné, ale chybí vysvětlení procesu vytvoření modelu a následných grafů. Závěr práce „*Na otázku položenou na začátku lze tedy odpovědět, že v tomto případě brutální chování dozorců je do značné míry vyprovokováno systémem samotným*“ je velice zjednodušující. Procesy, které jsou zobrazeny v modelu, by měly být blíže pospány a vysvětleny. Autor tedy odpovídá na zadání, které si dal na začátku práce, ovšem toto zadání, by mohlo být více rozpracováno.

Orientační zhodnocení 2